

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

راهنمای معلمان و مربیان در

قصه نویسی

ویژه دانش آموزان پایه پنجم

سازمان مدارس راه ایمان

تابستان ۱۴۰۴

سخنی با معلمان

قصه‌گویی و داستان‌نویسی راه موثری برای ارتباط بین افراد است. ما به قدرت داستان‌نویسی، برای توانمندسازی کودکان اعتقاد داریم و از طریق کلاس‌های داستان‌نویسی در مقاطع مختلف می‌خواهیم کودکان و نوجوانان را تشویق به نوشتن کنیم. از این طریق حس ارزشمندی و به طبع آن خودباوری در آنها تقویت می‌شود و کودکان می‌توانند آن‌گونه که می‌خواهند خود را ابراز کنند.

هدف ما از داستان‌نویسی، ترویج تفکر نقادانه و افزایش عزت نفس و اعتماد به نفس در بین کودکان است. این کلاس محیط امنی را برای دانش‌آموزان فراهم می‌کند تا بتوانند خود را بیان کنند و راه‌های درست فکر کردن و درست تصمیم گرفتن را بیاموزند، به سادگی هر امری را باور نکنند و روش‌های مناسبی برای حل مشکلاتشان بیابند. شرایط امروزی زندگی ما به گونه‌ای است که می‌توان گفت تفکر نقادانه از پیش‌نیازهای رشد، موفقیت، رقابت و بقا محسوب می‌شود. برخی از کاربردهای تفکر نقادانه که در فرایند نوشتن نیز سودمند و موثر است، عبارتند از:

- چگونه سوالات بهتری بپرسیم و پاسخ‌های بهتری مطرح کنیم؟
- چگونه مستدل‌تر و عمیق‌تر فکر کنیم، حرف بزنیم و بنویسیم؟
- چگونه شباهت و تفاوت بین ایده‌ها و حرف‌ها و تحلیل‌های مختلف را ببینیم و ارزیابی کنیم؟
- چگونه مسائل و مشکلات را تعریف و تحلیل کنیم؟ (نوشتن می‌تواند راه خوبی باشد)
- در میان انبوه رسانه‌هایی که امروزه - تقریباً بدون استثناء - منافع و بقای خود را در اولویت قرار می‌دهند، چگونه می‌توانیم اطلاعاتی مفید و ارزشمند به دست بیاوریم؟
- چگونه دانسته‌ها و باورها و شناخت‌مان از جهان را پالایش کنیم و از تعصب و تنگ نظری و پیش‌داوری فاصله بگیریم؟
- چگونه شفاف‌تر فکر کنیم و حرف‌ها و نظرها و استدلال‌هایمان را به شیوه‌ای شفاف‌تر و متقاعدکننده‌تر به دیگران منتقل کنیم؟ (نوشتن و خصوصاً قصه‌نویسی می‌تواند راه مناسبی باشد)
- چگونه از نگاه فردی دیگر و با چارچوب نگرشی متفاوت، به مسائل نگاه کنیم تا از این طریق، گفتگو و تعامل ما با دیگران ساده‌تر و سازنده‌تر باشد؟ (نوشتن و خصوصاً قصه‌نویسی می‌تواند راه مناسبی باشد)
- چگونه به دیگران کمک کنیم تا مسائل و مشکلات خود و محیط اطرافشان را بهتر و شفاف‌تر ببینند و درک کنند؟

به این ترتیب می‌توان گفت نوشتن راه خوب و موثری است برای اینکه به بچه‌ها فکر کردن و مهارت حل مسئله را بیاموزیم، توانایی‌هایی که به آموزش آنها در میان درس‌های مدرسه بی‌توجهی شده است.

معلم و والدین عزیز به یاد داشته باشید کودکان می‌توانند آزادانه تخیل و خلاقیت داشته باشند، تنها از طریق این دو عنصر است که به کشف خود و دنیای اطراف می‌رسند. یکی از بهترین راه‌های تقویت خلاقیت در کودکان داستان‌نویسی است. این آزادی در تخیل باعث تقویت ارتباط آنان با هم‌نسلان و نسل‌های گذشته می‌شود و به حفظ و گسترش فرهنگ آنها کمک می‌کند.

کلاس‌های ما فقط قصه‌گویی و داستان‌نویسی نیست. ما در این کلاس می‌خواهیم در مورد تقویت تعاملات اجتماعی، مهارت‌های حل مسئله، حفظ فرهنگ ایرانی اسلامی، خودباوری و اعتماد به نفس و ... گفتگو کنیم و آموزش دهیم. کودکان از طریق فعالیت‌های هنری مانند (داستان‌گویی، داستان‌نویسی، نقاشی، نمایش خلاق و ...) می‌توانند ایده‌ها و پیام‌های پیچیده‌ای را به

اشتراک بگذارند، پیامهایی که بدون این فعالیتها میسر نیست، و البته فراموش نمی کنیم که کلاسهای داستان نویسی برای کودکان و نوجوانان باید سرگرم کننده، جذاب و مفرح باشد.

معلم و والدین عزیز بیایید دست در دست هم دنیای کودکانمان را هر چه زیباتر، رنگارنگتر و غنی تر کنیم و با قدرت داستان نویسی به تقویت خصوصیات مثبت اخلاقی کودکان کمک کنیم، به این امید که آنها در آینده به فردی مفید و موثر در جامعه تبدیل شوند.

قهرمان داستان ۲

قهرمان، شخصیت اصلی داستان ماست. شما باید بتوانید مخاطب را با قهرمان خود همراه کنید تا سرگذشت او را دنبال کند. سرگذشت قهرمان، همان قصه ی شماست. برای این کار لازم است دو نکته را مدنظر داشته باشید. اولین نکته این است که قهرمانتان را خوب معرفی کنید تا مخاطب او را به صورت کامل بشناسد. در این مورد در درس قبل توضیحات لازم داده شد. نکته ی دوم این است که در مسیر قهرمان مشکلاتی قرار بگیرید. داستان زیر را برای بچه ها بخوانید:

«روزی روزگاری، یک سمور وارد جنگل شد. او عاشق این بود که خانه اش را کنار رودخانه بسازد. همین طور که در جنگل راه می رفت، صدای آب به گوشش رسید. صدا را دنبال کرد و رودخانه ای پیدا کرد. او با جمع کردن چوب از جنگل برای خودش خانه ای ساخت و زندگی خوبی را شروع کرد.»

در این قصه، قهرمان با هیچ مشکلی روبه رو نمی شود. بنابراین قصه جذابتی ندارد. وقتی قهرمان مشکل نداشته باشد و به سادگی به هدفش برسد، قصه خیلی زود تمام می شود. بنابراین قهرمان ها نیاز به مشکلاتی دارند.

یک شخصیت، با هدف مشخصی طراحی کنید و برای بچه ها روی تخته بنویسید.

دختر جنگل: او می خواهد به یک درخت بزرگ و قدیمی در قلب جنگل برسد تا از میوه های جادویی آن استفاده کند و به مردم روستایش کمک کند. این میوه ها می توانند بیماری ها را درمان کنند و به مردم انرژی بدهند.

از بچه ها بخواهید هر کدام یک مانع برای رسیدن او به هدفش طراحی کنند. می توانید بچه ها را راهنمایی کنید و به آن ها بگویید که موانع می توانند یکی از موارد زیر باشند:

- حیوانات وحشی: ممکن است با حیوانات خطرناک مثل گرگ ها یا خرس ها روبرو شود.
- طبیعت: باران شدید یا طوفان می تواند راه او را مسدود کند.
- تردید و ترس: ممکن است دختر جنگل از توانایی های خود شک کند و نتواند پیش برود.
- دشمنان: افرادی که نمی خواهند او به هدفش برسد و سعی دارند او را متوقف کنند.
- مسیرهای گمراه کننده: راه های پیچیده و گمراه کننده که او را از مسیر اصلی دور می کنند.

پس از انجام این فعالیت، از آن ها بخواهید به این سوالات پاسخ بدهند: قهرمان چطور قرار است از این مانع بگذرد؟ آیا گذشتن از این مانع، درسی برای او خواهد داشت؟

تمرین:

۱/ لیستی از شخصیت ها و موانع مختلف برای بچه ها طراحی کنید و از آن ها بخواهید شخصیت ها را به موانع مناسب خودشان متصل کنند.

شخصیت ها:

- روباه مکاری که در پی شکار مرغ و خروس مزرعه است.

- دلچکی که آرزو دارد بتواند جایزه‌ی بهترین بازیگر دنیا را بگیرد.
- زنی که شغلش بافتن لباس است و آنقدر دستش تند است که همه فکر می‌کنند جادوگر است.
- ماهی بازیگوشی که می‌خواهد خودش را به اقیانوس برساند.

مشکلات:

- مردم به او شک دارند و می‌خواهند او را از روستا اخراج کنند.
- بدن او ضعیف است و نمی‌تواند خوب شنا کند.
- به تازگی یک سگ قوی به مزرعه آمده است.
- کسی او را جدی نمی‌گیرد.

۲/ شخصیت‌های زیر را روی تخته بنویسید و از بچه‌ها بخواهید یکی از آن‌ها را انتخاب کرده، برایش مشکلی پیشنهاد بدهد.

- گربه کنجکاوی که می‌خواهد گنج داخل باغچه را کشف کند.
- سنجاب باهوشی که آرزو دارد سلطان جنگل شود.
- پسر بچه‌ی سفالگری که می‌خواهد یک قصر بخرد.
- دختر بچه‌ای که می‌خواهد کاری کند گردشگران زیادی به روستای‌شان بیایند.

پس از انتخاب مشکل، از بچه‌ها بخواهید آن را برای دوستان‌شان بخوانند و درموردش به همدیگر پیشنهاداتی بدهند. از بچه‌ها بخواهید پیشنهادات خوب را بنویسند و از آن استفاده کنند. در نهایت از دانش آموزان با توجه به شخصیت و مشکلش داستانی بنویسند و هفته‌ی بعد با خود بیاورند.

شروور (ضدقهرمان)

موانعی که سر راه قهرمان قرار می گیرند می توانند سر و شکل مختلفی داشته باشند. یکی از رایج ترین آن ها وجود یک شخصیت شروور است. شخصیت های شروور مانند قهرمان ما دارای خصوصیات و ویژگی های منحصر به فرد هستند. آن ها هم مثل قهرمان هدف دارند. فقط هدف آن ها با هدف قهرمان در تضاد است. یعنی اگر قهرمان به هدفش برسد، آن ها به هدفشان نمی رسند.

این مساله می تواند به دو شکل باشد. به مثال های زیر توجه کنید:

فکر کنید قهرمان قصه ی شما یک کبوتر است که هدفش محافظت از جوجه هایش است. در این قصه شروور یک باز شکاری است که هدفش خوردن جوجه کبوترهاست. در این جا هدف کبوتر و باز، باهم در تضاد است. نمی شود هر دو به هدفشان برسند. (در این مثال، هدف ها کاملا باهم فرق دارند.)

داستان دیگری را تصور کنید که قهرمان آن مرد کشاورزی است که به نقشه ی گنج دست پیدا کرده است. او به جزیره ی اسرارآمیز می رود تا به گنج برسد. شروور هم یک دزد دریایی است که هدفش با قهرمان یکی است. در این جا نیز اگر قهرمان به هدف برسد، شروور دستش از هدف کوتاه می ماند. اگر شروور به هدف خودش برسد، دیگر قهرمان ما به هدفش نمی رسد. (در این مثال هدف هر دو یک مسئله است.)

پس از تعریف شروور، این نکته را یادآور شوید که قدرت او نسبت به قهرمان متناسب باشد. اگر شروور بیش از اندازه ضعیف یا بیش از اندازه قوی باشد، قصه به خوبی پیش نمی رود. با مثال های زیر می توانید این نکته را به دانش آموزان تان بگویید:

- یک شانه به سر می خواهد روی درخت سرو لانه بسازد. اما عنکبوتی مقابلش ایستاده و اجازه ی این کار را به او نمی دهد. (شانه به سر عنکبوت را با منقار می گیرد و از جنگل بیرون می اندازد.)
- یک موش می خواهد در مسابقات وزنه برداری جنگل شرکت کند. اما حریف اصلی او کرگدن است. آن ها باید یک کنده ی درخت را به آن طرف رودخانه پرتاب کنند تا برنده مشخص شود. (موش موفق نمی شود و شکست می خورد.)

از بچه ها بخواهید از میان فیلم ها و انیمیشن هایی که دیده اند، و یا در داستان هایی که خوانده اند یک شروور پیدا کنند و خصوصیات او را بنویسند.

تمرین:

۱/ چند داستان معروف مثال بزنید و از بچه ها بخواهید شروور قصه را انتخاب کرده، برخی از خصوصیات آن را تغییر بدهند. این خصوصیات می تواند ویژگی های شخصیتی، یا نقطه ی قوت و ضعف باشد.

سپس از آن ها بخواهید بار دیگر قصه را با ویژگی شخصیتی جدید شروور روایت کنند و درمورد این گفت و گو کنند که تغییر ویژگی شخصیتی او چه تغییری در داستان ایجاد کرده است؟

قصه های پیشنهادی: شئل قرمزی - بیزقندی - طوقی و شکارچی - خروس و روباه

(می‌توانید قصه‌های دیگری نیز به این لیست اضافه کنید.)

۲/ از بچه‌ها بخواهید یکی از قصه‌های زیر را انتخاب کرده و برایش شروری طراحی کنند. لازم است که شرور مانند قهرمان دارای اسم، ویژگی شخصیتی، گذشته، نقطه‌ی قوت و نقطه‌ی ضعف باشد.

زن چوپان، هنگامی که گله‌اش را به چرا برده، نگاهش به جنگل می‌افتد که آتش گرفته است. او می‌خواهد جنگل را نجات داده و آتش را خاموش کند. (چه کسی نمی‌خواهد این اتفاق بیافتد؟)

گوزن جوان، می‌خواهد به کمک حیوانات جنگل روی رودخانه یک پل درست کند، تا حیوانات این طرف و آن طرف رودخانه بتوانند باهم رفت و آمد داشته باشند. (چه کسی نمی‌خواهد این اتفاق بیافتد؟)

در ادامه از بچه‌ها بخواهید پس از طراحی شرور، قصه‌ی این تمرین را در خانه کامل کنند و هفته‌ی بعد با خود بیاورند.